

Alle tiders Nordsjælland

MUSEUM NORDSJÆLLANDS
ÅRBOG 2018

Da Græsted fik en ny skole

AF PERNILLE SONNE

I 1922 åbnede den nye skole i Græsted. Byggeriet var løsningen på et voksende børnetal i byen, men snart steg ambitionerne for elevernes læringsmål også.

Behovet for en ny skole

I tiden omkring 1. verdenskrig (1914-1918) voksede antallet af børn i den undervisningspligtige alder i Græsted-Mårum Sogn. Det gjaldt også selve byen Græsted. Græsteds vigtigste skole var på det tidspunkt den gamle rytterskole, der ganske vist var udbygget, siden den blev etableret i 1720'erne, men nu var blevet både utidssvarende og for lille.

Græsteds gamle skole, ca. 1910. Den lyse del af bygningen er rytterskolen fra 1721. Den mørkere del er en yngre tilbygning. Fotograf ukendt. Gribskov Arkiv.

Sognerådet ønskede derfor at bygge en ny skole, men på grund af dyrtid og vanskeligheder med at skaffe byggematerialer under krigen, blev projektet udskudt. Først på sit møde den 18. april 1921 vedtog sognerådet med syv stemmer mod fire at opføre nye skoler i både Græsted og Alme. Byggeriet blev finansieret ved at optage et lån på 300.000 kr. i Frederiksborg Amts Sparekasse.

Sognerådet nedsatte et byggeudvalg, der fik ansvaret for opførelsen af skolerne i både Græsted og Alme. Udvalget udpegede arkitekt M.P. Madsen fra Hillerød til at tegne skolerne og føre tilsyn med arbejdet. Det blev især lokale folk fra Græsted, som vandt udbuddet. Kun glarmesterarbejdet gik til en udensogns mester, nemlig glarmester Simonsen fra Gilleleje. I alt blev byggeriet berammet til at koste 279.624 kr., mens det samlede budget lød på 355.000 kr. Af finansielle grunde måtte byggeudvalget til gengæld udskyde byggeriet i Alme.

Den 30. august 1921 kl. 15.00 gik byggeriet endelig i gang med en højtidelig nedlæggelse af grundstenen. Formanden for skoledirektionen, provst Nordentoft fra Søborg, hele skolekommissionen, skolens personale samt kommunens beboere blev indbudt til at overvære ceremonien. Herefter tog håndværkerne fat og rejste en moderne rødstensbygning i to etager med både kælder og kvist. Den moderne skolebygning skulle have elektrisk lys, varme bade og WC med indvendige afløb,

Nedlæggelse af grundsten til Græsted Skole, 30. august. 1921. Fotograf ukendt. Gribskov Arkiv.

Håndværkerne der byggede Græsted Skole, 1921. Fotograf ukendt. Gribskov Arkiv.

mens centralvarme blev anset som alt for dyrt, hvorfor bygningen i stedet blev udstyret med store kakkelovne. Skolen fik syv klasselokaler, gymnastiksal med omklædnings- og baderum, kontor og lærerværelse foruden lejligheder til lærerne og pedellen. I baderummene var der bruse- og fodbad til børnene og karbad til personalet. I kælderens var indrettet skolekøkken og på loftet sløjdløkkale.

Skolen bestod af to parallelle fløje, bundet sam-

men af en tværføj. Som en art fjerde fløj blev der i skolegården bygget et læskur til eleverne på kolde dage. I den nordlige ende af skuret var der plads til cykler, mens den sydlige ende husede førstelæreren hønns.

Ved skolen blev der anlagt en gårdsplads, en legeplads og en sportsplads, foruden haver til lærerne.

Indvielse

13. oktober 1922 blev den nye skole indviet. Der var mødt 5-600 mennesker op for at overvære begivenheden. Man startede med at synge salmen *"Til himlene rækker din miskundhed, Gud"*, hvorefter sognerådsformand, gårdejer Bendt Jensen fra Pårup holdt tale og forklarede, at byggeriet var blevet billigere end budgetteret, blandt andet fordi man ikke havde indlagt dyr centralvarme. Den samlede regning for den nye skole lød på 331.000 kr.

Derefter holdt provst Rebild fra Nødebo tale og ønskede, at *"den ny Skole maa blive til Lykke og Gavn for Græsted By og Sogn og for Folk og Fædreland"*. Derefter var det pastor Stricker fra Græsted, der tog ordet. Han fremhævede, at det gjaldt om, at skolen måtte bygge på kristelig grund. Religion spillede en stor rolle i datidens skolevæsen. Religionsundervisning var et af de vigtigste fag, og undervisningen var forkyndende, dvs. skulle opdrage børnene til at tro på Gud og Jesus. Gejstligheden havde desuden tilsyn med undervisningens kvalitet, og sognepræsten var altid formand for den lokale skolekommission.

Endelig fik førstelærer Christen Christensen Hedemann lov til at sige et par ord. Han fremhævede betydningen af, at lærere og børn ville påskønne den store gave, som den nye skole var, ved at *"gøre sig al mulig Flid for at gøre et saa godt og*

samvittighedsfuldt Arbejde som muligt". Mellem talerne blev der sunget flere salmer, og derefter fik de fremmødte lov til at gå rundt og tage den nye skole i øjesyn. Så var der kaffebord i gymnastiksalen – og endnu flere taler. Til sidst sang et kor af skoleelever en række flerstemmige sange for de fremmødte.

Undervisningen

Der var syv års undervisningspligt i Danmark, men fra 1918 havde man indført to frivillige klassetrin på Græsted Skole, så det var muligt at gennemføre i alt ni klassetrin. 1. og 2. klasse havde tre timer hver dag fra mandag til lørdag i sommerhalvåret, og seks

timer hver anden dag i vinterhalvåret. På den måde sparede de mindste halvdelen af turene mellem hjem og skole, når vejret var værst – til gengæld var de lidt af vejen hver eneste dag i den periode, hvor der var mest arbejde i landbruget. De to første klassetrin var halvårslige. Eleverne gik altså samlet et års tid i 1. og 2. klasse. Det var forskolelærerinden, der underviste disse klasser.

3. til 8. klasse havde seks timer hver anden dag, mens 9. klasse havde seks timer hver dag. Dertil kom dog halvandens times gymnastik for drengene og to timers håndgerning for pigerne fra 3. klasse og opefter. Eleverne i 3. til 8. klasse skiftedes til at komme på skolen, og dermed var syv klasseværel-

Græsted Skole set fra lærernes køkkenhaver, 1922. Værdien af køkkenhaveren blev trukket fra i lærernes pengeløn. Haven var altså en del af lønnen. Fotograf ukendt. Gribskov Arkiv.

ser rigeligt til ni skoleklasser. Drengene og pigerne gik i samme klasse. Undervisning hver anden dag var en tradition, der blev indført som en mulighed på landet med skolelovene af 1814. Formålet var især at sikre, at børnene havde nogle gode lange skolefrie dage, hvor de kunne tage del i arbejdet på gårdene. Her var deres arbejdskraft helt nødvendig. Op igennem 1800-tallet udnyttede næsten alle skolekommissioner på landet muligheden for at lave hverandendags-undervisning, så det efterhånden blev normen på landet. Ikke alene havde især bønderne brug for egne børn og tjenestebørns arbejdskraft for at få bedriften til at løbe rundt – man anskuede også ofte det praktiske arbejde som en mindst lige så vigtig del af et bondebarns oplæring som regulær skolegang. Man kan ikke læse sig til at føre et spand plovheste.

Skolen havde tre mandlige lærere og en lærerinde, der alle fik bolig på skolen, samt en forskolelærerinde og en håndarbejds lærerinde. Skolefagene bestod af religion, dansk, skrivning, regning, historie, geografi, sang, naturkundskab (en blanding af biologi og fysik med hovedvægt på naturhistorie), anskuelserundervisning, tegning og matematik, foruden, som nævnt, gymnastik og håndgerning. Anskuelserundervisning var kun for 1. og 2. klasse. Det var et alment orienterende fag, der lagde vægt på at opøve børnenes tænkeevne. De såkaldte anskuelsestavler, der var flotte, håndtegnede og ofte farvelagte billeder med motiver fra bibelhistorien, hverdagslivet eller naturhistorien, udgjorde ofte undervisningsmaterialet. Her kunne eleverne betragte, beskrive og forklare, hvad de så på tavlerne. Til gengæld var det først fra 3. klasse, at eleverne havde historie og geografi, mens det kun var 9. klasse, der havde tegning og matematik. De andre måtte nøjes med regning.

En gang om året, fortrinsvis ved påske, var der eksamen for alle klasser. Efter eksamen besluttede lærerne, hvem af eleverne, der rykkede op i næste klassetrin, og hvem der skulle "sidde over", dvs. gå et år om.

Voksende ambitioner

Hvert år skulle landets skolekommissioner, der havde det lokale ansvar for skoledriften, vedtage en skoleplan for deres skoler. I skoleplanen stod, hvor mange timer hver klasse skulle have, hvilke dage klasserne skulle i skole, og hvornår de skulle møde om morgenen, hvornår de fik fri og havde ferie. Planen fortalte også, hvilke mål hvert klassetrin skulle opnå i de enkelte fag, samt hvilke fag lærerne havde ansvar for. Derfor er skoleplanen en god kilde til indsigt i skolens hverdag – i hvert fald sådan som den blev planlagt. I praksis kan der sagtens have været mange afvigelser fra planen i løbet af et skoleår.

Allerede tre år efter ibrugtagelsen af den nye skole, i 1925, fortæller skoleplanen om skolekommissionens voksende ambitioner på vegne af Græstedes ungdom. Nu skulle 1. og 2. klasse gå fire dage i skole om vinteren og 2. klasse skulle have historie og geografi. Også 3. til 4. klasse fik en ekstra skoledag, selvom der for 3. classes vedkommende nu var tale om, at én lang dag blev splittet op i to halve. Fra 6. klasse splittedes årgangen nu op i afdeling A og B, hvor afdeling A var realklasse, dvs. omfattede den del af eleverne, der skulle tage realeksamen. For disse elever hed klassetrinnet 1.-4. real, mens de andre fortsatte i 6.-9. klasse. Realklasserne fik flere undervisningstimer end de øvrige klasser, der blev betegnet som folkeskoleklasser. Således havde 2. real seks skoledage om ugen, mens de jævnaldrende kammerater i 7. klasse havde tre. Elever,

Dansk anskuelsestavle fra 1922. Tavler som denne blev brugt i anskuelsesundervisningen. Hvis Græsted Skole ejede et eksemplar af denne tavle, kunne eleverne her lære om trafikikkerhed. Andre tavler viste botanik, dyreliv, håndværk, regning og mange andre emner. Denne tavle er fra N.C. Roms Forlagsforretning. Se mere om anskuelsestavler på internetadressen <http://skolehistorie.au.dk/>

der blev i folkeskolen og ikke fortsatte i realskolen, gik ud af skolen efter 7. klassetrin. Personalet var i 1925 vokset med en fjerde lærer. Af skoleplanen fremgår det desuden, at eleverne havde mulighed for at få et fodbad og et brusebad hver anden uge. Formentlig skal det forstås sådan, at fodbadet og brusebadet fandt sted i hver sin uge.

Realskoleeleverne fik ikke bare flere undervisningstimer, de fik også nye fag, nemlig engelsk, tysk, naturlære (fysik) og matematik. Pigerne i realklasserne fik tilmed gymnastik, mens de slap for håndarbejdstimerne fra 3. real. Også de yngste piger, dem i 1.-4. klasse, havde gymnastik, mens pigerne på 5. til 7. klassetrin ikke havde. De piger, der

Skolekommissionen, lærerne og det løse, ca. 1920: Fra venstre: Muremester Peter Andersen, lærer Alb. Schmidt, førstelærer C.C. Hedemand, tømrermester Aug. Petersen, fru Hedemand, muremester Jens Andersen, lærer Johs. S. Nommesen, viktualiehandler Chresten Jørgensen, redaktør Jens Larsen, kommunesekretær Laurits Larsen, pastor P.A. Stricker, sognerådsformand Bendt Jensen, lærerinde Ingeborg Assens, lærerinde Else Kristensen. Fotograf ukendt. Gribskov Arkiv.

gik i realen, havde derfor et enkelt års gymnastik-pause i 5. klasse.

Realskoler var oprindeligt et fænomen i København og købstæderne, men i løbet af 1900-tallet bredte realskolerne sig til mange stationsbyer, såsom Græsted. Jernbanen, der kom til Græsted fra Hillerød i 1880 og blev videreført til Gilleleje i 1896,

gav byen helt nye vækstbetingelser og var dermed medvirkende til behovet for den nye skole og grundlaget for en realskoleafdeling. Erhvervsudviklingen, med flere håndværkere, butikker og små fabrikker end tidligere, kaldte på en bedre uddannet befolkning. Samtidig var der dog også muligheder for dem, der kun fuldførte 7. klasse. De kunne

Klassebillede fra Græsted Skole, ca. 1925. I bagerste række ses lærerne Christen Christensen Hedemann, Ejnar Andersen og Simon Johannes Nommesen. Fotograf ukendt. Gribskov Arkiv.

komme i lære og få en håndværksmæssig uddannelse, eller de kunne gå direkte ud i ufaglært arbejde.

Græsted Skole var ikke enestående i området. I årene omkring 1. verdenskrig blev der bygget skoler i flere byer. De største skoler lå i stationsbyerne, således Helsing Skole i 1912 og Gilleleje Skole i

1920. Den nye skolebygning i Græsted var dermed kun en af mange nye danske kommuneskoler i mellemkrigstiden. Stationsbyerne voksede, og det gjorde behovet for bedre uddannede unge også. Det var derfor både et øget børnetal og et øget kundskabsbehov, der lå bag etableringen af nye skoler.

Litteratur

Gjerløff, A.K. og A.F. Jacobsen 2014: Da skolen blev sat i system 1850-1920. de Coninck-Smith, N. og C. Appel (red.): *Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*. Bind 3, Aarhus Universitetsforlag.

Arkivalier

Græsted-Mårup Sognekommune: Sognerådsprotokol 1916-1921. Gribskov Arkiv.

Græsted-Mårup Sognekommune: Skoleplan 1921-1924. Gribskov Arkiv.

Græsted-Mårup Sognekommune: Skolekommissionens Byggeudvalgsprotokol for Græsted og Alme Skole 1921-1925. Gribskov Arkiv.

Græsted Skole: Embedsbog 1898-1947. Gribskov Arkiv.

Græsted skole: Indvielsesdokument 1922 (indlagt i Embedsbog 1898-1947). Gribskov Arkiv.